GROEPSGROOTTE

Verslag van tien schoolbezoeken

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

GROEPSGROOTTE
Verslag van schoolbezoeken

- eindrapport -

Kees van Bergen
Bjørn Dekker
Peter Krooneman

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 – 531 53 15

Amsterdam, december 2014
Publicatienr. 14174

REGIOPLAN

INHOUDSOPGAVE

1 BEVINDINGEN SCHOOLBEZOEKEN GROEPSGROOTTE

Inleiding

Staatssecretaris Dekker heeft de Tweede Kamer toegezegd jaarlijks te zullen rapporteren over de ontwikkeling van de groepsgrootte. In dat kader wil het ministerie van OCW, naast een beeld van de kwantitatieve ontwikkelingen die door DUO in beeld worden gebracht, ook meer inzicht in de overwegingen van scholen/besturen die ten grondslag liggen aan de specifieke groepsindeling en groepsomvang. Om dit te onderzoeken, bezocht Regioplan in november 2014 tien basisscholen. Voor het onderzoek zijn tien scholen geselecteerd die vergelijkbaar zijn wat betreft toegekende middelen per leerling, maar die grote verschillen tonen in hun gemiddelde groepsgrootte. Op de scholen is gesproken met de directies. In de gesprekken stond de vraag centraal welke financiële, personele, demografische, organisatorische en/of onderwijskundige overwegingen er spelen bij de specifieke samenstelling van de groepen en welke andere keuzes in de organisatie van het onderwijs daarmee samenhangen.

Algemeen beeld scholen en groepsgrootte

De tien bezochte scholen hanteren allemaal het leerstofjaarklassensysteem en op geen van de scholen wordt gewerkt vanuit een sterke wens of onderwijskundige visie om te komen tot een radicaal andere onderwijsaanpak en groepsindeling. Het denken over groepsgrootte wordt op deze scholen vooral bepaald door *'de jaarlijks terugkerende puzzel'* van de groepsindeling, waarbij rekening moet worden gehouden met de ontwikkeling van het leerlingaantal en de vraag of er wel of niet een of meer combinatiegroepen moeten komen enerzijds en de omvang en de kwaliteit van de formatie anderzijds. De gemiddelde groepsomvang op de bezochte scholen ligt tussen de 19 en 29 leerlingen. Enkele van de scholen met kleinere groepen die we hebben bezocht, stelden dat deze situatie niet elk jaar zo was, maar dat zij ook jaren kenden met grotere groepen.

De feitelijke omvang van de groepen wordt op negen van de tien bezochte scholen niet als een groot probleem ervaren. Uiteraard betekent een grotere groep meer werk, maar de administratieve belasting, de toegenomen resultaatgerichtheid, de samenstelling van de groepen en de opdracht om meer kinderen '*binnenboord te houden'* (zorgleerlingen) hebben, volgens de meeste respondenten, meer impact op de werkdruk dan de groepsgrootte. Of een bepaalde groepsomvang werkbaar is, hangt sterk af van de kwaliteit van het klassenmanagement, de ondersteuning voor de leerkracht in de groep en de samenstelling van de groep. Daarbij is enkele malen opgemerkt dat een combinatiegroep vraagt om een meer ervaren leerkracht.
De school waar de groepsgrootte wel als een probleem werd gezien, had enkele (homogene) groepen van meer dan dertig leerlingen en formuleerde de problemen vooral in termen van werkhoeveelheid voor de betreffende leerkracht.

Diverse directeuren geven aan dat er zowel bij veel personeel als bij ouders een psychologische grens ligt bij een groepsomvang van dertig leerlingen. Over het algemeen wordt een groepsomvang van 24-26 leerlingen als *'goed'* ervaren.
De omvang van de groepen wordt behalve door de instroom en verdelings-beslissingen (bij onder meer een onevenwichtige verdeling van leerlingen over de jaarcohorten) mede bepaald door algemene formatieve keuzes die gemaakt worden. Alle scholen die we hebben bezocht, hebben een deel van de formatie gereserveerd voor een intern begeleider en een aantal ook voor één of meer onderwijsassistenten of een vakleerkracht.

Op alle bezochte scholen wordt samengewerkt met lerarenopleidingen en elke school plaatst jaarlijks minimaal één leraar in opleiding (lio). Een viertal scholen (waaronder de school met de grootste groepen) profileert zich expliciet als opleidingsschool en heeft een sterkere samenwerking met de lerarenopleiding. Zij plaatsen meerdere lio's en stagiairs uit alle jaarlagen van de pabo en hebben ook roc-stagiairs. Hoewel het opleiden de scholen ook tijd kost voor de begeleiding, levert de inzet van meerdere en verschillende stagiairs ook ondersteuning op, in de vorm van meer handen in de klas. Op vrijwel alle scholen worden stagiairs na een periode van inwerken/opleiden ingezet bij het begeleiden van leerlingen en groepen. Het hangt ervan af hoever ze zijn gevorderd, in welke mate ze ook zelfstandig lesgeven. Op de school met de grootste groepen en op een school met een moeilijke combinatiegroep, werden de probleemgroepen een deel van de week gesplitst met de inzet van een lio.

Financieel beeld scholen

Acht van de tien bezochte scholen beschouwen zichzelf en hun bestuur als 'financieel gezond'. De twee andere scholen noemen de financiële positie van het bestuur problematisch. Dat komt vooral door boventalligheid in de formatie, die niet is meegekrompen met het leerlingenaantal. Door aangegane verplichtingen (zoals een eerder afgegeven werkgelegenheidsgarantie op bestuursniveau) is het erg moeilijk om de formatieve lasten te verlagen. Een van beide scholen had mede daardoor een wat ruimere formatie.
De leerlingaantallen zijn op de meeste (eveneens 8 van de 10) scholen stabiel of licht groeiend. Er is vanuit financieel perspectief op de meeste scholen geen noodzaak om via het vergroten van groepen de financiële huishouding op orde te brengen. Schoolspecifieke financiële situaties (bijvoorbeeld veel oudere leerkrachten en dus dure formatie) hebben echter wel invloed op de gemiddelde groepsgrootte. Bij de enige school met een sterk teruglopend leerlingaantal worden oplossingen gezocht waarbij niet de groepsgrootte centraal staat, maar het *'overleven als school'.*

Bij de selectie van scholen is dit jaar gekozen voor 'setjes' van scholen die vergelijkbaar zijn wat betreft toegekende middelen, maar die grote verschillen vertonen in de gemiddelde groepsgrootte. Bij de bezoeken worden daar diverse schoolspecifieke verklaringen voor gevonden.

Zo bleek op het koppel scholen met het grootste verschil in gemiddeld aantal leerlingen per groep dat de feitelijke gemiddelde omvang van de groepen niet zo ver uit elkaar lag, zolang gekeken werd naar de reguliere groepen. Op de school met het gemiddeld lage aantal leerlingen per groep bleek een groot aantal leerlingen te zijn ingeschreven voor de afdeling voor hoogbegaafden. Door bijdragen van de ouders is het gemiddelde aantal leerlingen per groep op die afdeling veel lager, waardoor het gemiddelde op de hele school omlaag getrokken wordt.
Op een andere school bleek de school met relatief weinig leerlingen in de groepen sterk groeiend en was de verwachting dat de gemiddelde groepsgrootte snel zou oplopen.
Twee van de bezochte scholen hadden meer gewichtenleerlingen en daardoor een andere gemiddelde groepsgrootte. In beide gevallen werd opgemerkt dat een groep van circa 25 een goede omvang zou zijn, maar dat dat mede afhangt van de problematiek van de leerlingen.

Afsluitend
In de groep bezochte scholen wordt niet gekozen voor een verandering van het concept. Alle respondenten vinden het van groot belang dat er binnen de groepen ondersteuning is door andere leerkrachten, intern begeleiders, onderwijsassistenten en stagiairs, zodat er ook voldoende aandacht is voor werkvormen met begeleiding in kleinere groepen, in niveaugroepen en met individuele zorgleerlingen. Het concept van ‘meer handen in de klas’, werd op alle bezochte scholen als oplossing gezien voor problemen met de groepsgrootte.
Uit de schoolbezoeken blijkt dat ook bij scholen die qua bekostiging, omvang en concept vergelijkbaar zijn, schoolspecifieke factoren resulteren in verschillen in groepsgrootte en de manier waarop daarmee wordt omgegaan.

2 CASEBESCHRIJVINGEN

In dit tweede hoofdstuk presenteren we korte beschrijvingen van de tien bezochte scholen, de situatie met betrekking tot de groepsgrootte en de context waarin deze tot stand komt. De beschrijvingen zijn gebaseerd op de interviews met de directieleden van de bezochte scholen.

Van krimp naar maximale capaciteit met acceptabele groepsomvang
Onder een nieuwe directeur is de school vijf jaar geleden begonnen zich te profileren als een '*wereldse kwaliteitsschoo*l'. Sindsdien wordt vanaf groep 1 Engels gegeven en is er een afdeling voor hoogbegaafden. Het totale leerlingaantal op de school is inmiddels verdubbeld tot 260, waarmee de school vrijwel aan haar fysieke maximum zit. Het gebouw is net gerenoveerd en opnieuw ingericht en ziet er aantrekkelijk uit. Een groot deel van de groei komt van de instroom op de afdeling voor hoogbegaafden. De school heeft vrijwel geen gewichtenleerlingen, maar ontvangt via bijdragen van de ouders wel aanvullende financiering voor het onderwijs aan hoogbegaafden.
Met de bijdrage van de ouders wordt het leerlingaantal per groep in de afdeling voor hoogbegaafden laag gehouden. In het reguliere deel van de school worden groepen veel gecombineerd en is groep 7-8 met 31 leerlingen het grootst. De omvang van de reguliere groepen wordt sterk beïnvloedt door de ongelijke verdeling van leerlingen over de jaargroepen. Het is nu eenmaal niet mogelijk om voor een groep van 11 (groep 8), 14 (groep 4) of 13 (groep 5) leerlingen een leerkracht te zetten. De directeur vindt de huidige reguliere groepen van 28-30 leerlingen het maximum dat acceptabel is voor goed onderwijs en voor de concurrentiepositie ten opzichte van andere scholen. Als er plots twee keer zoveel geld beschikbaar is voor de school dan kiest de directeur voor iets kleinere groepen (van 24-25 leerlingen), maar vooral voor extra handen *in* de groepen. De ruimte om groepen anders te formeren is beperkt. Hier is ingestoken op het slim benutten van extra mogelijkheden, zowel fysiek (ruimte in het gebouw) als financieel (in fte). Daarbij merkt de directeur op dat hij daarbij dankbaar gebruikmaakt van de specialistische kennis en expertise die bij veel van de hoogopgeleide ouders aanwezig is.

Van krimp naar tevredenheid over leerlingaantal en groepsgrootte
Op deze interconfessionele basisschool is het een aantal jaren onrustig geweest. Er vonden wisselingen plaats in de directie, het team opereerde niet als een geheel en er was sprake van een terugloop in het leerlingaantal. Daarop is de huidige directeur tweeënhalf jaar geleden als interim bovenschools directeur aangesteld. Hij stuurt twee scholen aan, op elke school is een locatiemanager aanwezig. Sinds zijn aanstelling groeit de school weer, elk jaar komt er een fte bij. De school ligt in een gegoede buurt, de ouders zijn betrokken en hoogopgeleid, er zijn vrijwel geen gewichten-leerlingen. De directeur is zeer tevreden over de professionaliteit en ondersteuning vanuit het (grote) bestuur. Financieel zijn er geen problemen.

Op dit moment schommelt het totale leerlingaantal rond de 320 en in veel groepen rond de 28. Daarover is de directeur tevreden. In een grote stad is de ondergrens voor een school 200 leerlingen, wat bij acht groepen 25 leerlingen per groep als ondergrens geeft. Vanuit het bestuur wordt een groep van 26 leerlingen gezien als basis voor een fte. Daarop wil de directeur wat extra om te voorkomen dat de school "*bij een beetje tegenwind direct door de grens heen gaat*". Bij dertig leerlingen per groep ligt voor veel ouders en personeelsleden echter de psychologische bovengrens en dus is een groepsgrootte van 28, waar de meeste groepen nu dus ongeveer op zitten, precies goed. De groepen moeten zeker niet kleiner want "*dan verlies je alle ruimte voor specialisatie en aanvullende ondersteuning en begeleiding in de klas*". De directeur vindt groepsgrootte van ondergeschikt belang. Voor hem is het aantal leerlingen per groep minder relevant dan de kwaliteit van de begeleiding die de leerlingen geboden kan worden.
Naast de groepsleerkrachten is er op deze school speciale begeleiding voor Hoog Begaafden (HB) en Beter Presterende Leerlingen (BPL). Ook is er een remedial teacher en vakleerkrachten voor gymnastiek en voor muziek. Tot slot is er een 'wisselleerkracht' (neemt waar voor collega's die vervolgens bij elkaar gaan kijken) en is er een (beperkte) ondersteuning voor ICT-klussen. Er wordt vanaf groep 1 Engels gegeven. Extra geld zou de directeur liever besteden aan extra handen in de klas dan aan verkleining van de groepen. De ouderbijdrage (175 euro, geen extra bijdrage voor het onderwijs voor hoogbegaafden) wordt onder meer besteed aan muzieklessen, culturele activiteiten en het schoolreisje.

Integraal kindcentrum kiest bewust voor grote groepen

De school maakt deel uit van een integraal kindcentrum (0-13 jaar) en deelt een gebouw en werkt samen met organisaties voor kinderopvang en voor buiten- en tussenschoolse opvang. De kinderen in de kinderdagverblijf- en peutervoorzieningen stromen vrijwel allemaal door naar groep 1 van de basisschool. Er is een kleine groep Romakinderen waarvoor gewichtengelden worden verkregen.
De gemiddelde groep op deze school is relatief groot, met name in de bovenbouw (27 tot 31 leerlingen). Ook de combinatiegroepen 1/2 zullen in de loop van het jaar vollopen tot 27 à 30 leerlingen. Dit beeld wijkt niet af van dat van de achterliggende jaren.
De groepsgrootte hangt samen met bewuste keuzes in de formatie. De school wordt bekostigd voor veertien groepen, maar kiest voor dertien groepen. Op die manier wordt er ruimte vrijgemaakt voor interne begeleiding (1 fte), een coördinator meerbegaafde leerlingen en een trainer weerbaarheid (samen 0,8 fte). Met groepen dicht tegen de dertig leerlingen is daar ruimte voor. Er wordt alleen voor de kleutergroepen expliciet een grens gehanteerd van maximaal dertig kinderen. De huidige groepsgrootte wordt niet als een probleem gezien. Als het over werkdruk gaat, hoort de directie meer opmerkingen over de toegenomen administratieve taken en verantwoordingsdruk dan over de omvang van de groepen. De effecten van de groepsgrootte worden, volgens de directeur, bepaald door de kwaliteit van de leerkrachten. Die wordt op peil

gehouden met extra scholing. De school is bovendien een academische opleidingsschool. Daardoor zijn er stagiaires die zorgen voor enige ondersteuning in de klas, maar is er ook een onderzoeksgroep die een bijdrage levert aan de kwaliteit van de school en de betrokken leerkrachten.

Gemengde school met extra formatie

Deze reguliere basisschool is ontstaan na een fusie van een reguliere en een jenaplanschool. Het jenaplangedachtengoed is inmiddels niet meer terug te zien in de schoolorganisatie. De school participeert in een Brede School, maar dit heeft buiten het vve-programma en het gezamenlijk gebruik van het gebouw niet veel inhoud meer.

Het leerlingaantal van de school is de afgelopen jaren met circa 350 leerlingen redelijk stabiel. Circa dertig procent van de populatie bestaat uit gewichten-leerlingen. Er is veel doorstroom in de wijk en op de school. Dat heeft gedurende het jaar invloed op de samenstelling en de grootte van de groepen. Er wordt geen norm gehanteerd voor de groepsomvang. Volgens de directeur bepaalt de samenstelling van de groep de zwaarte en niet de omvang, al ziet hij wel dat nakijkwerk en administratieve taken evenredig toenemen met het aantal leerlingen.

De school heeft zeventien groepen waar de bekostiging zestien groepen zou toelaten. De groepen variëren vrijwel allemaal tussen de 19 en 22 kinderen, maar er zijn naar beide kanten uitzonderingen. Zo is er een groep 8 met slechts vijftien leerlingen, die door uitstroom zo klein is geworden. En er is een groep 5 met 24 leerlingen, wat als een hanteerbaar aantal wordt gezien. Ook is er een groep 6 van 27 leerlingen. Met een relatief groot aantal zorgleerlingen is dat een grote groep op deze school.

Behalve leerkrachten zet de school intern begeleiders (1,6 fte) en een onderwijsassistent (0,7 fte) in voor het werken in kleine groepjes. De school heeft extra formatie vanwege de gewichtenleerlingen en profiteert dit jaar nog van boventallige formatie op bestuursniveau. Verder is de school een opleidingsschool en zijn er momenteel acht pabo- en drie roc-stagiairs. Dit kost de school natuurlijk werk en inzet bij de begeleiding, maar het levert ook meer handen in de klas.

Het bestuur verkeert in financiële problemen en er wordt nu een andere structuur ingevoerd. De bestuurslaag wordt kleiner en de scholen hebben meer eigen verantwoordelijkheid gekregen. Anders dan voorheen, krijgen ze meer inzicht in de eigen bekostiging en er zijn meer eigen beleidskeuzes mogelijk. In dat kader denkt de directeur ook aan een andere organisatie van het onderwijs en een andere verhouding leerkracht-onderwijsassistent. Die is noodzakelijk om kinderen meer individueel en op hun eigen niveau te laten werken. Zijn ideale situatie is een groep van 20 tot 25 leerlingen met een leerkracht die wordt ondersteund door een onderwijsassistent.

Niet groepsomvang, maar overleven staat centraal

Onder het brinnummer van deze school vinden we een hoofdlocatie en een dislocatie die gekoppeld zijn vanwege de opheffingsnorm. Er zijn plannen voor een verdergaande fusie in 2015.

De casus heeft betrekking op de hoofdlocatie met circa 130 leerlingen. Die school bevindt zich in een krimpgebied en is gevestigd in een jarentachtigwijk. In de wijk zijn drie scholen gevestigd, die een elk jaar kleiner wordend aantal leerlingen verdelen.
Er zijn op deze school zes groepen ingericht. De meeste groepen zijn met 21 tot 23 leerlingen relatief klein. Maar er zijn twee groepen die opvallen. Een groep 4 van twaalf leerlingen en een combinatiegroep 6/8 met 28 leerlingen. Groep 4 is klein gehouden omdat geanticipeerd wordt op de aanstaande fusie, waarbij er naar verwachting een concentratie van leerlingen in deze leeftijdsgroep komt. De combinatiegroep 6/8 is vooral op leerlingaantallen gekozen; een combinatiegroep 6/7 zou te groot worden. Er is in groep 6/8 een heel goede leerkracht ingezet, die minder andere taken heeft en wordt ondersteund door een lio. Die lio is eerst twee maanden opgeleid en kan vanaf november ook zelfstandig lesgeven.
De huidige omvang van de groepen is geen probleem, maar volgens de directeur is het wel elk jaar een puzzel hoe de groepen worden ingericht. Op de achtergrond speelt de situatie van het bestuur een rol. Het gaat financieel niet goed en het bestuur heeft een ruimer aantal fte's dan wenselijk: er is sprake van boventalligheid, waar niet op tijd op is ingegrepen.
Het team bestaat uit de directeur (0,6 fte), een intern begeleider (0,3 fte) en 11 leerkrachten (circa 6 fte). De school is ook een academische opleidingsschool en er zijn nu twee lio's (2 dagen in de week), drie tweedejaars pabo-stagiairs en één roc-stagiair. Op die manier wordt er ook ondersteuning in de groepen geregeld.

Grote groepen: wel een probleem, geen bewuste sturing
Deze school heeft rond de 280 leerlingen en is gehuisvest in een deels nieuw schoolgebouw. De school heeft nu 13 lokalen, waarvan er nog enkele leegstaan. De toestroom is redelijk constant en iedereen wordt toegelaten: er is geen leerlingenstop.
In de groepen 5 tot en met 8 wordt gewerkt met groepen van 30 en meer leerlingen. De lagere groepen zijn kleiner, maar er is ook een snel groeiende instroomgroep die doorgroeit naar ca. 35 leerlingen. De groepsomvang is al een paar jaar vergelijkbaar met die van nu. De grootste groep (groep 7 met 37 leerlingen) wordt drie ochtenden in de week gesplitst met behulp van een lio. De grote groepen leveren volgens de directie wel een probleem op met de werkhoeveelheid voor de leerkrachten, maar ook omdat de "rek eruit is in een grote groep" en er weinig ruimte is voor extra's.
Aan het eind van elk schooljaar wordt de nieuwe groepsindeling uitgelegd aan ouders en leerkrachten. Ouders maken zich wel eens zorgen over de groeps-grootte, maar de toestroom van leerlingen blijft constant, al kiest er soms wel eens een ouder vanwege de grote groepen voor een andere school. Het goede imago en nu ook het nieuwe schoolgebouw, spelen een belangrijker rol.
Er is circa 11 fte voor leerkrachten, waarvan 10 fte wordt ingezet voor de groepen. Daarnaast zijn er ook een intern begeleider en een onderwijsassistent aangesteld. Het team heeft een relatief hoge gemiddelde

leeftijd en er is veel ervaring. Ook de wat jongere leerkrachten draaien al langer mee en zijn bekwaam om een grote groep te draaien.
De school is opleidingsschool en heeft altijd vier à vijf stagiairs en ook een of twee roc-stagiairs. De kwaliteit van de stagiairs wisselt, maar in de regel helpt het in de organisatie: ze zijn in opleiding, maar zorgen ook voor meer handen in de klas.
Op bestuursniveau gaat er nu wat veranderen. De directeur van de school had voorheen weinig inzicht in het verdeelmodel dat door het bestuur werd gehanteerd voor de bekostiging en de fte-verdeling op schoolniveau. Er komen nu meer beleidsverantwoordelijkheden voor de schoolleiders en ze krijgen meer beleidsinformatie. De directeur hoopt dat er in de toekomst meer mogelijkheden komen voor extra inzet van onderwijsassistenten ter ondersteuning of voor wat extra leerkrachtformatie.

School met structureel grote groepen na fluctuerende leerlingaantallen
Deze dorpsschool, gestart in de jaren zeventig, had oorspronkelijk ruimte voor negen klassen. Door de vergrijzing nam het leerlingaantal sterk af en telde de school enkele jaren geleden nog maar zes groepen. Even kwam de school zelfs onder de opheffingsnorm. Door de opheffing van een naastgelegen school en de bouw van een nieuwe wijk is het aantal kinderen weer gestegen tot ongeveer 175 en zijn er zeven groepen. De grootte van deze groepen varieert van 20 tot 31 leerlingen. De midden- en bovenbouwgroepen tellen bijna allemaal rond de dertig leerlingen. Wat betreft de groepsgrootte opereert de school autonoom, er zijn door het bestuur geen maximumgrenzen gesteld. Binnen de school is de afspraak gemaakt dat bij 30 leerlingen het maximum ligt, waarbij er in bijzondere gevallen soms een uitzondering wordt gemaakt. Wat betreft de financiën stelt de directeur: "*We werken met een minimale reserve en kunnen ons geen strapatsen veroorloven.*" Er is geen sprake van financiële problemen of tekorten, maar er is ook geen (financiële) ruimte om er nog een groep bij te doen.

Ieder jaar wordt de afweging gemaakt wat gegeven de situatie de optimale groepsindeling is (welke kinderen bij elkaar, juist uit elkaar, aantal zorgleerlingen et cetera). Bij tussentijdse instroom (in de hogere groepen) wordt altijd goed gekeken om wat voor kind het gaat en wat er bekend is over gedrag, resultaten en zorgbehoefte. De school weigert soms ook kinderen vanuit de vrees dat de kwaliteit van het onderwijs in de groep in gevaar komt. Er wordt duidelijk met ouders over groepsgrootte gecommuniceerd, zowel in de MR als op een bijeenkomst over de groepsindeling. Dat geldt ook voor de leerkrachten; in januari is er onderling overleg tussen directie en leerkrachten over de groepsindeling voor het volgende schooljaar.

In de groepen 5 tot en met 7 wordt er gewerkt met combinatiegroepen. Bij het samenstellen worden verschillende afwegingen gemaakt. Er is op basis van eerdere ervaringen bijvoorbeeld een keuze gemaakt om geen combinatie van de leerjaren 3 en 4 meer te maken. Die combinatie bleek niet gelukkig omdat leerlingen in groep 3 een grote (cognitieve) sprong moeten maken die veel

begeleiding vergt en groep 4-leerlingen niet goed in staat bleken om zelfstandig te werken. Naast de groepsleerkrachten is er ook een onderwijs-ondersteuner die vooral ingezet wordt bij combinatieklassen in de bovenbouw. De ondersteuner maakt het mogelijk dat de klassen tijdelijk gesplitst kunnen worden. Naast de ondersteuner, zijn er ook met regelmaat lio's in de school. Aanname van personeel gebeurt op deze school altijd via de flexpool. Als voordeel wordt gezien dat men de leerkrachten al kent en weet of er een 'klik' is met de rest van het personeel en of het klassenmanagement op orde is. Dat laatste is van groot belang bij de grotere (combinatie)klassen. Deze klassen vragen om een strakke organisatie en duidelijke gedragsregels.

Op deze school zijn de relatief grote groepen een structurele situatie, waar met de huidige financiën geen verandering in komt. Ondanks dat het loopt, vindt de directeur het wel een probleem, zeker wanneer hij het vergelijkt met de Noorse situatie, waar per twintig leerlingen een leerkracht kan worden aangesteld. Hij zegt daar over: *"In een dergelijke situatie kun je meer aandacht aan de kinderen besteden."*

'Niet krimper' in krimpregio, zonder grote groepen

Hoewel de krimp in deze regio aanzienlijk is en nog verder zal toenemen, heeft deze school daar (nog) geen last van. De school telt ongeveer 135 leerlingen, waarvan een aanzienlijk deel gewichtenleerlingen. De huidige omvang van de school past bij de traditie van deze relatief kleine school en men is er dan ook gewend aan het werken met combinatiegroepen. De groepen bestaan uit ongeveer 20 tot 24 leerlingen. De hoogste bovenbouw-groepen zijn nu nog losse groepen, maar worden in de komende jaren ook weer combinatiegroepen. Financieel zijn de zaken op orde, mede door de gewichtengelden en het relatief jonge team. De meerschools directeur, ook directeur van twee andere scholen in hetzelfde bestuur, geeft aan dat zowel bestuur als school financieel gezond zijn, maar dat de verstrekte middelen onvoldoende zijn voor een bijvoorbeeld de inzet van een conciërge en/of onderwijsassistent. Hij ziet bij een andere school (uit een ander bestuur) dat geld voor materiaal aan personeel wordt besteed en dat die keuze innovatie, bijvoorbeeld in de vorm van de inzet van digiborden, remt.

De school opereert autonoom waar het de groepsindeling betreft. Er wordt uitgegaan van een ratio van ongeveer 24 kinderen per leerkracht. De groepsgrootte is volgens de directeur geen issue op deze school en zegt daarover: *"We hebben hier met ons gemiddelde ook weinig reden tot klagen."* Het indelen van de groepen is soms wel een issue, bijvoorbeeld bij splitsen groepen (wie bij wie). Op deze school is ook een naar eigen zeggen ongebruikelijke combinatie van groep 2 en 3. Voor deze combinatie is gekozen omdat een ervaren lerares de kinderen nu langere tijd kan begeleiden in hun lees- en schrijfontwikkeling. Het voordeel van deze keuze is dat er na groep 3 niet gesplitst hoeft te worden en de kinderen al gewend zijn aan een combinatiegroep. Er wordt aangegeven dat combinatieklassen wel meer vergen meer van de leerkracht. De ervaring op deze school is dat een

combinatiegroep bij de omvang van 20 tot 24 leerlingen goed te doen is. De directeur constateert ook dat scholen steeds meer kinderen met problemen binnen houden (in vijf jaar op drie scholen maar één doorverwijzing naar het speciaal onderwijs). Dat vergt veel meer van leerkrachten, zeker nu de nadruk op output en rekenen en taal zo groot is.

Zoals gezegd is de groepsgrootte, bij een omvang van 20 tot 24 leerlingen per groep, geen issue op deze school. Gevraagd naar de ideale omvang, zegt de directeur: "*Klassen van 25 leerlingen zijn ideaal. Te klein, minder dan twintig, is ook niet ideaal omdat je dan als kind te weinig keuze hebt om vriendjes te kiezen en dergelijke.*"

Groeischool, (nog) geen grote groepen

Het betreft hier een groeischool in een nieuwbouwwijk met veel jonge gezinnen. De verwachting is dat het leerlingaantal nog wat zal groeien en zich dan zal stabiliseren. De school valt onder een bestuur met meerdere scholen. Er zijn geen financiële problemen binnen bestuur, wel is op de andere scholen sprake van dalende leerlingaantallen als gevolg van krimp, maar dat leidt (nog) niet tot problemen. Naast de groepsleerkrachten, directeur en de intern begeleider is er ook een onderwijsassistent voor twee ochtenden en een deel van de tijd een (onbetaalde) leraarondersteuner. Ook is er regelmatig inzet van lio's. De extra ondersteuning wordt vooral ingezet in de combinatie-klassen.

De groepsgrootte varieerde in het begin van het lopende schooljaar van 21 tot 26 leerlingen. Door de instroom wordt de school echter steeds groter en dat leidt tot nieuwe overwegingen en beslissingen. Zo moest besloten worden hoe de huidige groep 2-leerlingen, nu onderdeel van groepen 1/2, komend schooljaar ingedeeld moeten worden. Nu zijn die bijna veertig leerlingen verdeeld over twee onderbouwgroepen met zowel groep 1- als groep 2-kinderen. Voor één groep zijn het te veel leerlingen, maar twee groepen van twintig leerlingen is te duur. Daar kiest de school voor één groep met alleen groep 2-leerlingen en een deel van de kinderen in een combinatieklas 2/3. De keuze voor de groepsindeling is onder meer afhankelijk van onderwijs-inhoudelijke, personele en organisatorische factoren waarbij de financiën een zeer belangrijke randvoorwaarde vormen.

De groepsindeling is iets van de school, wel is er soms ruggespraak met het bestuur. Hoewel er nog geen grote groepen zijn, hebben ze wel ervaring met combinatieklassen met heel lastige kinderen. Dat levert ook druk op, zeker nu er in het kader van passend onderwijs meer problemen binnen de school opgelost moeten worden. Binnen deze school geldt dat de ruimten zijn ingericht op klassikaal onderwijs en dat een deel van klaslokalen te klein is voor meer dan dertig bovenbouwkinderen. Dat zou op termijn een dus ook een bovengrens vormen.
Er zijn geen harde richtlijnen voor de maximale groepsgrootte. Wat betreft de groepsindeling en groepsgrootte wordt een plan gemaakt door de directeur en

vindt afstemming en overleg plaats met bestuur en leerkrachten. Ook is er een ouderavond over de groepsindeling. Ouders hebben (gezien de randvoorwaarden) beperkt inspraak.

Op dit moment zijn grote groepen op deze school nog niet aan de orde. Komende jaren gaat het spelen, maar tot nu toe is het vermeden door het vormen van combinatiegroepen. De directeur geeft aan dat onder de huidige omstandigheden klassen tussen 20 en 28 leerlingen ideaal zijn. Zij vindt groepen van dertig niet wenselijk, maar te kleine groepen ook zeker niet (uit eigen ervaring met een groep van dertien leerlingen weet ze dat groepswerk en gym dan lastig worden). De ervaring is wel dat het belangrijk is dat naarmate er meer zorg in de groep nodig is, er minder kinderen in de groep zitten. Tot slot merkt ze op dat werkdruk niet zozeer door grotere groepen komt, maar veel meer door het toegenomen papierwerk en door de veeleisendheid van ouders.

Weer groeiende school in vergrijzende omgeving

Deze openbare dorpsschool is een van de twee groeiers binnen een bestuur van meer dan twintig scholen. In het afgelopen jaar is de school gegroeid van ongeveer 200 naar meer dan 230 leerlingen. De stijging is zowel het gevolg van groei in de onderbouw als van een aantal overstappers vanuit andere scholen. De school heeft bijna geen gewichtenleerlingen. Het team is relatief oud, waardoor de personeelslasten aanzienlijk zijn. Er wordt gewerkt met een leerstofjaarklassensysteem en middenbouw- en bovenbouwgroepen variëren van ongeveer 26 tot en met 31 leerlingen. In de onderbouw zijn in de loop van het schooljaar groepen ontstaan van 33 en 34 leerlingen (in november). Dat moet volgehouden worden tot februari omdat er voor die tijd vanuit het bestuur geen financiële ruimte geboden wordt voor een extra onderbouwgroep. Tegen die tijd zitten er ongeveer 37 à 38 kinderen in beide groepen en dat gaat niet meer. Bij de grote groepen is wel meer ondersteuning ingezet, wat nodig is, ook omdat er een leerling met het syndroom van Down is ingestroomd.

De grote groepen in de onderbouw worden als tijdelijk probleem gezien, over het algemeen ziet men de groepsgrootte hier niet als groot probleem. De school wil geen kinderen weigeren en zoekt naar mogelijkheden om het op te lossen. Voor volgend jaar waren er voor groep 3 bijvoorbeeld te veel kinderen voor één groep en te weinig voor twee groepen. Toen zijn er vier opties bekeken, waarvan er vanuit het team een voorkeur was voor een combinatie 2-3. De vier opties zijn ook aan de ouders voorgelegd, die tot dezelfde voorkeur kwamen.

Bij combinatieklassen en grotere groepen is klassenmanagement heel belangrijk. Waar nodig en mogelijk wordt extra ondersteuning ingezet (bijvoorbeeld bij het leesonderwijs in groep 3). Er wordt aangegeven dat als je het goed organiseert groepen tot ongeveer dertig te doen zijn, maar dat groepen van 35 à 36 leerlingen echt te groot zijn. Er zijn met het bestuur geen harde afspraken over de groepsgrootte, maar er is aangegeven dat er bij 27

leerlingen rendabel gewerkt wordt en daar wordt in de school dan ook naar gestreefd. De geïnterviewde ziet een klas van ongeveer 25 tot 27 kinderen als ideaal. Ze ziet ook nadelen van kleinere klassen en heeft de ervaring dat in klassen met minder dan twintig leerlingen de kinderen minder goed kunnen omgaan met uitgestelde aandacht, zelfstandig werken en coöperatieve leervaardigheden.

De conclusie is dat er op deze school gewerkt wordt met structureel grote groepen. Onder de huidige omstandigheden is er een tijdelijk probleem in de onderbouw, maar over het algemeen ziet men de groepsgrootte niet als problematisch en krijgt men ook van ouders geen signalen daarover.

Regioplan Beleidsonderzoek

Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T 020 531 531 5
E info@regioplan.nl
I www.regioplan.nl